

Jette Vestergaard Jul Innovationsbegrebet i grundskolen

GENEREL PÆDAGOGIK

PÆDAGOGISKE PRAKSISSE
OG INSTITUTIONER

DANMARKS PÆDAGOGISKE
UNIVERSITETSSKOLE
AARHUS UNIVERSITET

Titel: Innovationsbegrebet i grundskolen

Danmarks Pædagogiske Universitetsskole

Generel pædagogik

Pædagogiske praksisser
og institutioner

Vejleder: Finn Salbøg Birkelund

Forfatter: Jette Vestergaard Jul
Studienr.: 20101082

*Forsideillustration af forfatteren
med udgangspunkt i foto og med
tilladelse fra © 2010 Accenture*

Aflevering januar 2011
Anslag: 47.959

© 2011 Forfatteren

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	4
1.1. Problemformulering	5
1.2. Afgrænsning	5
1.3. Opgavens struktur	6
2. Teori, metode og empiri.....	6
2.1. Diskursanalyse.....	6
2.1.1. Præsentation af diskursanalyse.....	6
2.1.2. Argumentation for opbygning af en metode til diskursanalyse.....	8
2.1.3. Diskursanalysens opbygning.....	10
2.2. Teorier af Annemette Digmann	11
2.2.1. Argumentation for brug af Annemette Digmanns teorier.....	11
2.2.2. Præsentation af Annemette Digmanns teorier.....	11
2.3. Præsentation og argumentation for empiri.....	13
3. Analyse.....	14
3.2. Innovationsbegrebet og definition gennem diskursanalyse	14
3.3. Innovationsbegrebet og implementering i grundskolen.....	18
4. Diskussion.....	20
5. Konklusion	21
6. Perspektivering	22
Litteratur.....	23

1. Indledning

I disse år opleves i den danske grundskole¹ en øget opmærksomhed på kreativitet, innovation og entreprenørskab, understøttet af regeringens Strategi for uddannelse i entreprenørskab, regeringens udspil til en bedre folkeskole fra december 2010, Globaliseringsrådet, Undervisningsministeriets Pionerpris, Fonden for Entreprenørskab samt et interesseret dansk kultur- og erhvervsliv.

Flere kommuner fra bl.a. Region Midtjylland og Region Syddanmark har visioner og mål for området.² Både lærere, pædagoger og ledere efteruddannes til at kunne navigere i de nyere begreber, der er fremkommet.

Af uddannelser kan bl.a. nævnes diplommodul Videns- og innovationsledelse under lederdiplomuddannelsen, lederkurser i Otto Scharmers Teori U, Undervisningsministeriets Pionerguideuddannelse, uddannelse i Den Kreative Platform, diplommodul i innovativ didaktik og uddannelser tilpasset den enkelte kommune.³

Det er ikke kun i grundskolen, der er øget opmærksomhed omkring innovation, men i høj grad i hele den offentlige sektor, kultur- og foreningsliv, samt det danske erhvervsliv. Desuden er der interesse for innovation på verdensplan, således giver en simpel googlesøgning, november 2010, omkring hundrede mio. hits på ordet *innovation*. Især dele af USA og Norge har i flere år fokuseret på både innovation og entreprenørskab i deres uddannelsessystem.⁴

I Danmark har Fonden for Entreprenørskab defineret betydningen af begreberne kreativitet, innovation og entreprenørskab (Selvstændighedsfonden 2008: 14-17), men det betyder ikke, begreberne anvendes entydigt. Tværtimod ses der i både faglitteratur og nationale publikationer om kreativitet, innovation og entreprenørskab i uddannelsessystemet,

---

¹ Den danske grundskole består af folkeskoler og frie grundskoler fra 0. - 10. klasse. Her efter anvendes betegnelsen *grundskole*.

² *Innovation i skolen*, Ringkøbing-Skjern Kommune, *Entreprenørskabsskolen*, Ikast-Brande Kommune, *Partnerskab for Fremtiden*, Herning Kommune, *Projekt Den innovative Skole*, Fredericia og Esbjerg Kommune.

³ Et eksempel kan ses i Ikast-Brande Kommune der i årene 2008-2010 har haft personale på kommunal tilrettelagt kursus i august inden skolestart.

⁴ Telemark i Norge, *Næringslivets Hovedorganisasjon Telemark* og Californien i USA, *The Institute for the Study of Knowledge Management in Education*.

flertydigheder af begreberne.⁵ Det synes derfor plausibelt at hævde, at det i grundskolen medfører en vis begrebsforvirring. Det er især diversiteten i forståelsen af innovationsbegrebet, der har vakt min interesse.

Det kan postuleres, at en definition gennem gældende diskurser må kunne medvirke til at kaste lys over den måde innovationsbegrebet anvendes i grundskolen. Derfor vil det give mening at undersøge, hvilke diskurser der er gældende, og hvilke konsekvenser definitionen gennem disse diskurser har for implementering af innovationsprocesser.

Det bliver derfor opgavens formål, ud fra en diskursanalyse, at skabe større klarhed over innovationsbegrebet ved at undersøge, hvordan det defineres gennem diskurser og derudfra kunne placere både begreberne innovation og entreprenørskab. Dernæst at undersøge hvilke konsekvenser det må have for implementering af innovationsprocesser i to midtjyske kommuners grundskoler. Dette undersøges ud fra Annemette Digmans teorier om innovation i den offentlige sektor.

1.1. Problemformulering

Hvordan defineres innovationsbegrebet for den danske grundskole i udvalgte nationale og kommunale publikationer og hvilke konsekvenser har dette for implementeringen af innovationsprocesser på to midtjyske kommuners grundskoler?

1.2. Afgrænsning

I denne opgave afgrænses interessen for diskurserne inden for grundskoleområdet. I diskursanalysen opereres der generelt på landsplan ud fra publikationer fra regeringen og Fonden for Entreprenørskab og mere specifikt ud fra forvaltningsdokumenter og nyhedsbreve fra kommunalforvaltninger og grundskoler i Ikast-Brande og Herning kommuner. Analyse og diskussion af konsekvenserne for implementeringen af innovationsprocesser afgrænses til at omhandle Ikast-Brande og Herning kommuner.

Siden 2006 har jeg som folkeskolelærer og proceskonsulent været med i flere innovationsprojekter i det midtvestjyske. Jeg anvender derfor ikke empiri, jeg selv er en del af, ved jeg enten har været medforfatter, forfatter eller involveret som person i selve teksten.

---

⁵ Eksempelvis kan det ses i: Jensen og Kromann-Andersen 2009: *KIE-modellen-innovativ undervisning i folkeskolen* og Selvtændighedsfonden 2008: *Entrepenørskab i Undervisningen*.

1.3. Opgavens struktur

I kapitel 2 vil jeg præsentere teori, metode og empiri. Jeg vil ligeledes argumentere for valget af disse og hvilke fordele og ulemper, det kan medføre.

I kapitel 3 vil jeg analysere hvilke diskurser, der ligger til grund for definitionerne af innovationsbegrebet, som det udtrykkes i min empiri, for at afslutte kapitlet med en analyse af, hvilke konsekvenser det har for implementeringen af innovationsprocesser på grundskoler i Ikast-Brande og Herning kommuner. Det fører til en diskussion af min problemstilling i kapitel 4.

I kapitel 5 trækker jeg konklusionerne op, og jeg peger slutteligt på de videre muligheder for implementeringen af innovationsprocesser på grundskoler, denne opgave måtte give, i kapitel 6.

2. Teori, metode og empiri

I dette kapitel introduceres de teorier, metoder og den empiri, der anvendes i opgaven. Først præsenteres diskursanalytiske teorier, og der argumenteres for brug af diskursanalyse til at belyse definitioner af innovationsbegrebet. Derudfra argumenteres for valg af opbygning af metode til opgavens diskursanalyse. Dernæst argumenteres for brug af Annemette Digmans teorier om innovation i den offentlige sektor, og de præsenteres efterfølgende. Slutteligt præsenteres den empiri, der anvendes i opgaven.

2.1. Diskursanalyse

Dette afsnit indledes med en præsentation af diskursanalyse for derefter at kunne argumentere for opbygning af en metode til diskursanalyse i nærværende opgave. Slutteligt præsenteres opbygningen af diskursanalysen.

2.1.1. Præsentation af diskursanalyse

Michel Foucault (1926-1984) er en af grundlæggerne af diskursanalyse. Hans tilgang er placeret indenfor socialkonstruktionismen med præmissen om, at verden ikke umiddelbart kan ses som objektiv sandhed, men er en diskursiv konstruktion. Han har siden inspireret andre diskursanalysegrundlæggere som fx Norman Fairclough, Ernesto Laclau og Chantal Mouffe. Således har de fleste diskursanalytiske tilgange rødder i Foucaults teorier. Foucaults syn på magt er, at det netop er magt, der skaber den sociale omverden, og det der gør, at den ser ud og kan italesættes på specifikke måder på samme tid, som andre måder udelukkes. Magt ses altså ikke nødvendigvis som undertrykkende, men nærmere på en gang

både produktiv og begrænsende, forstået som konstituerende af vores omverden. (Jørgensen og Phillips 1999: 13-28).

Betydningen af begrebet 'diskurs' er kompleks. Der gives flere svar på betydninger. Jeg vælger betydningen af begrebet diskurs som værende sproget struktureret i forskellige mønstre og som "*en bestemt måde at tale om og forstå verden (eller et udsnit af verden) på*". (Ibid: 9). En diskursanalyse bliver således til en analyse af disse mønstre. Eksempelvis kan 'rummelighed i grundskolen' italesættes ud fra diskurser som effektiviseringsdiskurs og inkluderingsdiskurs, hvor den første især handler om økonomisk besparelse, og den anden handler om synspunktet, at alle børn er specielle.

I de sidste to årtier har især tre forskellige tilgange til diskursanalyse haft fokus: diskursteori, kritisk diskursanalyse og diskurspsykologi. Diskursanalyse er således ikke en bestemt analyse, men, som antydnet ovenfor, flere tilgange til analyse af diskurser. Jeg vil i det følgende skitsere et kondenseret indblik i de tre tilgange, for i næste afsnit at kunne argumentere for opbygningen af en metode til diskursanalyse i nærværende opgave.

Fælles beskæftiger alle tre sig med diskursanalyse som værende sproget som konstituerende for den sociale verden, sociale identiteter og sociale relationer, der er alle kontingente. Disse tre er ifølge Jørgensen og Phillips især velegnet til kritisk forskning i kommunikation, kultur og samfund. (Ibid).

De tre tilganges fællesnævner for diskurs er ifølge Jørgensen og Phillips – "*sociale mønstre af betydningsfastlåsnings, der står i ustabile relationer til hinanden. En diskurs er så én bestemt måde at udlægge verden eller dele af verden på*". (Ibid: 148). Denne fællesnævner passer i overensstemmelse med definitionen tidligere i dette afsnit. Herefter giver det mening at definere en diskurs' grænse som værende der, hvor et element bliver artikuleret, så det ikke længere kan forenes med diskursens entydighed.

De tre diskursanalytiske tilgange trækker alle på strukturalistisk og poststrukturalistisk sprogfilosofi. Ved hjælp af sproget skabes virkeligheden, der får sin betydning gennem diskurs. Betydningen kan aldrig være stationær på grund af sprogets grundlæggende ustabilitet. Idet sproget konstituerer den sociale verden, sociale relationer og sociale identiteter, er forandringer i diskurs således medvirkende til forandring i det sociale. (Ibid).

Diskursteorien er en tilgang, der især er udviklet af de politiske teoretikere Ernesto Laclau og Chantal Mouffe. Det er en bred teori og kan derfor bruges som teori eller metode i mange forskelligartede socialkonstruktionistiske tilgange til diskursanalyse. Det skyldes dens grundtanke om, at alle psykologiske fænomener kan analyseres ud fra diskurs. Diskursteoriens formål er at kortlægge de artikulationer, hvor kampe om fastlæggelsen af tegnenes betydning foregår. Diskursteorien anvender et helt sæt af begreber som fx moment, element og flydende betegner, som værende et element der er åbent for forskellige betydningstilskrivninger. (Ibid: 34-71).

Kritisk diskursanalyse er flere tilgange. Her beskæftiges med Norman Faircloughs tilgang. Formålet er at kortlægge forbindelserne mellem sprogbrug og social praksis. Inden for den kritiske diskursanalyse er diskurs både konstituerende og *konstitueret*. Diskurs bidrager til at forme og omforme sociale strukturer og processer, men afspejler dem også. Faircloughs syn på diskurs som både konstituerende og konstitueret er central for alt hans arbejde.⁶ Social og kulturel reproduktion og forandring finder delvist sted gennem diskursive praksisser. En analyse har fokus på to dimensioner: den kommunikative begivenhed, fx avisartikel, film, interview og diskursordenen. En diskursorden er summen af de diskurstyper, som bruges inden for en social institution eller et socialt domæne. Den systematiske analyse består af tre dimensioner, tekst, diskursiv praksis og social praksis. (Fairclough 2008: 15-62 samt Jørgensen og Phillips 1999: 72-104).

Diskurspsykologien beskæftiger sig med, hvordan folk bruger de givne diskurser til at fremstille sig selv eller verden på bestemte fordelagtige måder i social interaktion, og hvilke sociale konsekvenser det har. Tekst og tale ses som konstruktioner af verden, der orienteres mod sociale handlinger. I modsætning til kognitiv psykologi og psykoanalyse ses mentale processer ikke som interne processer, men i stedet konstitueret gennem social, diskursiv aktivitet. (Jørgensen og Phillips 1999: 105-142).

En kritik af tilgangene vil være, at de definerer diskurs som værende størrelser, der er nogenlunde afgrænset i virkeligheden, altså, som tidligere skrevet i dette afsnit, sociale mønstre af betydningsfastlåsnings. Men i virkeligheden kan grænserne være svære at få øje på. Fairclough har eksempelvis selv opdelt en militær diskurs i mindre diskurser, hvor det kunne diskuteres, om den militære diskurs kunne være alene dækkende eller ej. (Ibid: 149).

Min interesse ligger i kampen mellem forskellige diskursers forsøg på at definere innovationsbegrebet, hvilket fører til næste afsnit, hvor jeg vil argumentere for en opbygning af en metode til diskursanalyse, der netop vil passe til denne opgave.

2.1.2. Argumentation for opbygning af en metode til diskursanalyse

Jeg vil i dette afsnit argumentere for, hvilken tilgang eller hvilke tilgange der vil passe mest hensigtsmæssigt til opbygning af en metode til diskursanalysen i denne opgave.

Alle tre tilgange ser struktur og praksis som en sammenblanding i en proces. Umiddelbart skaber det ikke grobund for stillingtagen om, hvilken tilgang der i denne opgave måtte være mest velegnet. Men det, Fairclough mener, er, at man må sammenholde den praksis, der undersøges, med de diskursordener den indgår i. (Ibid: 145). "*Diskursorden betegner forskellige diskurser, der delvist dækker samme terræn, som de konkurrerer om at indholdsudfylde på hver deres måde.*" (Ibid: 147). De diskurser, innovationsbegrebet

---

⁶ Se fx bogen, Fairclough 2008: *Kritisk diskursanalyse*.

defineres gennem, bør altså ifølge Fairclough betegnes af en diskursorden og holdes op imod den praksis, de er gældende indenfor. Det er i sig selv med til at skabe en ramme for diskursanalysen og vil passe godt til denne opgave, fordi innovationsbegrebet er så komplekst og forstås indenfor forskellige diskursordner, hvilket betyder, en afgrænsning er nødvendig. I sin opbygning af metode, skal man derfor overveje, hvordan man kan afdække diskursordenen. Ifølge Jørgensen og Phillips må man forholde sig strategisk intertekstuel, fx ved at læse andre undersøgelser, der kan sige noget om, hvordan mønstrene inden for det område, der undersøges, ser ud. (Ibid: 146). Det vil være utopi at tro, man uden videre kan afdække diskursordener. Det vil kræve mange og omfattende undersøgelser. Imidlertid kan en kritisk diskursanalyse være med til at pege på diskursordener inden for opgavens afgrænsning og på den måde være medvirkende til en afdækning af diskursordener i et større perspektiv.

En anden styrke i Fairclough kritiske diskursanalyse i forhold til denne opgave er, at den er meget empiriorienteret, og det er netop ud fra empiri, diskurserne ønskes analyseret. Desuden har den kritiske diskursanalyse en baggrund i lingvistik og på den måde meget tekstnær, hvilket jeg, sammen med den systematiske, operationaliserbare ramme, den stiller for diskursanalyse, ser som værende dens største styrke. Ved en systematisk lingvistisk analyse gives et grundigt belæg for de påstande, en analyse vil vise, og de små nuanceforskelle i sproget, når der skrives om innovation, fordrer tekstnærhed.

Diskurspsykologien er stærk til undersøgelse af subjektet som agent i dynamiske diskursive processer i konkret social interaktion. Diskursteori er stærk til undersøgelse af gruppedannelse og kollektiv identitet. (Phillips 2010). Mit fokus, der er på diskursers kamp om at indholdsudfylde begrebet innovation, placeres ikke hensigtsmæssigt under disse to, da det hverken er ønskværdigt at beskæftige sig med enkelte agenter i social interaktion eller grupper. Jeg vil dog tillade mig at hente et element fra diskursteorien til min opbygning, idet innovationsbegrebet kan kendes som en flydende betegner.

En ulempe ved den kritiske diskursanalyse er, at det kræver et stort arbejde at bevæge sig så tekstnært i analysen, hvorved færre tekster vil gennemarbejdes. Denne ulempe kan minimeres ved et forarbejde med læsning af flere tekster for afdækning af diskursordenen.

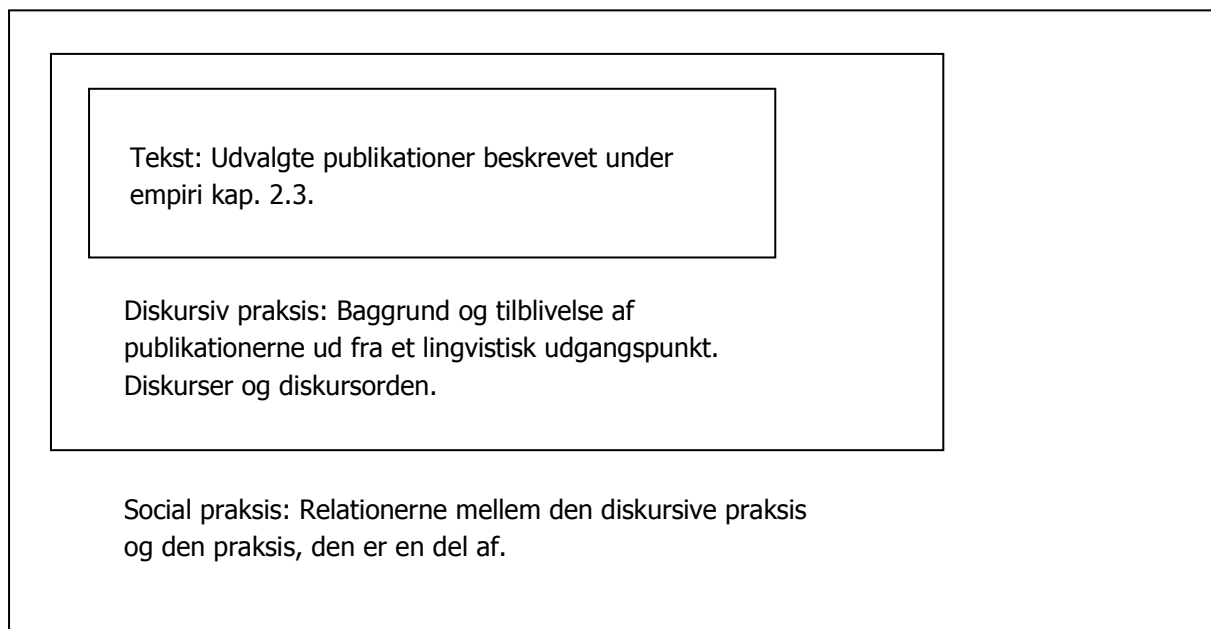
Jeg har i dette afsnit argumenteret for at bruge Faircloughs kritiske diskursanalyse til opbygning af en metode til diskursanalysen i denne opgave og har ligeledes argumenteret for en forkastelse af de to andre tilgange. Jeg har dog fundet det anvendeligt at trække et element fra diskursteori ind i min metode.

2.1.3. Diskursanalysens opbygning

I dette afsnit opbygges en metode til en diskursanalyse på baggrund af argumenterne i foregående afsnit.

Publikationerne, der præsenteres nærmere i kap. 2.3., er alle skrevet inden for uddannelsessektoren. Derfor er det nærliggende at installere en uddannelsesdiskursorden som ramme for analysen. I mit forarbejde læses publikationerne med henblik på at afdække sekundære diskursordener og validere installationen af en uddannelsesdiskursorden ved at undersøge dens materielle og eventuelle institutionelle forankring.

Som nævnt i kap. 2.1.1. består en kritisk diskursanalyse af tre dimensioner. Nedenstående figur illustrerer min afgrænsning af de tre dimensioner:

Figur 1: Metodens tre dimensioner.

1. Tekst: Udvalgte publikationer beskrevet under empiri kap. 2.3.

I forarbejdet findes de tekster, hvor en lingvistisk analyse kan synes interessant. Teksterne analyseres for vokabular, grammatik, kohæsion og tekststruktur.

2. Diskursiv praksis: Baggrund og tilblivelse af publikationerne ud fra et lingvistisk udgangspunkt. Diskurser og diskursorden.

Der undersøges, hvordan de udvalgte publikationer er produceret, og hvordan de konsumeres. Ud fra et lingvistisk udgangspunkt identificeres hvilke diskurser, publikationerne trækker på i forhold til innovationsbegrebet. Der analyseres for hegemoni, og hvordan

innovationsbegrebet defineres gennem diskurserne. Publikationernes interdiskursivitet analyseres ved at undersøge, hvordan teksterne intertekstuelt trækker på andre tekster og hinanden, og der undersøges for en mulig intertekstuel kæde.

3. Social praksis: Relationerne mellem den diskursive praksis og den praksis, den er en del af. Relationerne mellem den diskursive praksis og den praksis, den indgår i afdækkes. Der undersøges, hvad er det for et net af diskurser, den diskursive praksis indgår i, og endelig undersøges de ikke-diskursive elementer i afsnit 3.3.

2.2. Teorier af Annemette Digmann

Dette afsnit indledes med en argumentation for brug af Annemette Digmanns teorier om innovation i den offentlige sektor. Dernæst præsenteres det væsentligste ved Digmanns teorier.

2.2.1. Argumentation for brug af Annemette Digmanns teorier

Annemette Digmann er uddannet cand.mag og har en ph.d. fra Handelshøjskolen i Århus fra 2003 på en afhandling om ledelse i den offentlige sektor. Hun arbejder i Region Midtjylland med ansvar for Innovation og Forskning som leder af Midtlab, Region Midtjyllands innovationsenhed.⁷ Hun har skrevet en række artikler og bøger om implementering af innovation i den offentlige sektor, hvoraf jeg trækker på de, for denne opgave, væsentligste. Annemette Digmann er en af de førende danske forskere inden for området implementering af innovation i den offentlige sektor. Det synes derfor essentielt at anvende hendes teorier i nærværende opgave.

2.2.2. Præsentation af Annemette Digmanns teorier

Annemette Digmann positionerer sig som fortaler for innovation overalt i den offentlige sektor. Ifølge hende kan alt innoveres, da hun definerer innovation som en måde at forholde sig til en opgave på og ikke kun opgavens resultat i form af produkt, serviceydelse osv. (Digmann 2008a: 31).

Digmann har følgende definition på innovation:

Kendt eller ny viden kombineret på en ny måde eller bragt i anvendelse i en ny sammenhæng.

Ideer omsat til bedre praksis, som altid skaber merværdi.

En eksperimenterende tilgang, der er driftig, dristig.

En måde at forholde sig til opgaverne på – en innovationskultur.

Resultater, der ikke kendes på forhånd. (Ibid: 24).

⁷ Se mere på Midtlabs hjemmeside www.midtlab.dk. (Lokaliseret december 2010).

Ifølge Digmann er det vigtigt for offentlige virksomheder at skabe en egentlig innovationskultur. Først med en sådan kultur bliver det muligt at skabe en innovativ offentlig sektor. Digmann fremkommer med konkrete metoder, der kan medvirke til en innovationskultur i offentlige virksomheder. Hun argumenterer specielt for ledelsens afgørende betydning for kulturen. En af dennes største opgaver vil være at rammesætte innovationsprocesserne. En anden opgave vil være at modvirke innovationstræthed, der kan opstå, hvis der beskæftiges med for mange projekter og udviklinger på samme tid. Det er vigtigt, at ledelsen fortæller om, *hvorfor institutionen gør, som den gør*, hvilket er en fortælling, der skal fortælles mange gange og til alle interessenter. Ifølge Digmann kræver det bl.a. personlige egenskaber som mod og vedholdenhed at lede innovationsprocesser. Men først når egenskaberne omsættes til organisatoriske tiltag skabes innovation. Det kræver altså mere end blot retorikken omkring innovation. Det kræver handling. (Ibid: 193-212 samt Digmann 2007: 2).

Med den offentlige opmærksomhed, der naturligt er tilstedeværende, når det drejer sig om offentlige virksomheder, stilles ledelsen i et større dilemma. På den ene side gælder det om at dyrke en kultur, hvor fejl er tilladt og medvirkende til at skabe læring og udvikling, men på den anden side kan fejltagelser mødes med detaljestyling og skærpet kontrol. (Digmann 2008a: 163-179).

Gennem forskning er der identificeret fem forskellige ledelsestilgange, der kan fremme innovation. Det er tilgange, som når lederen er strategisk aktør, kulturskaber, forbindelsesofficer, personaleleder og metodeudvikler.⁸ (Ibid: 215-229).

Endelig fremstår ledelsen altid som rollemodel for sine medarbejdere, hvilket betyder ledelsen selv må være innovativ og have en innovativ tilgang til sit arbejde. (Digmann 2008b: 4).

Ud over ledelsens afgørende betydning kan en anden konkret måde at starte implementeringen af innovationsprocesser på være at stille innovationsspørgsmål, som værende spørgsmål, der ikke har et entydigt svar. Spørgsmål, der fx starter med *hvordan* eller *hvad nu hvis*, kan især lægge op til innovation. (Digmann 2008a). Innovationsspørgsmål vil kunne stilles på alle planer, som fx offentlig virksomhed, institution, afdeling, team, klasse, gruppe. Idet, der aldrig nødvendigvis vil findes det samme svar på samme spørgsmål givet i en anden kontekst, taler Digmann om 'next practice' i stedet for det tidligere meget anvendte 'best practice'. (Digmann 2007 samt Digmann 2008b). Digmann har gennem sin forskning identificeret andre konkrete måder.⁹

---

⁸ For nærmere forståelse af tilgangene henvises til kapitlet.

⁹ Eksempelvis en aflæringsproces, hvor en 0-fejlskultur aflæres, at være lydhør og handlende overfor nye idéer. Disse og flere ses i: Digmann (2008b): *Innovationsledelse i offentlige virksomheder*, side 3.

2.3. Præsentation og argumentation for empiri

De publikationer, jeg har valgt som empiri, præsenteres i dette afsnit. Jeg argumenterer for valget af denne empiri, der betyder fravalg af anden også mulig empiri.

Fire ministerier under den nuværende regering, Ministeriet for Videnskab, Udvikling og Teknologi, Kulturministeriet, Undervisningsministeriet og Økonomi- og Erhvervsministeriet, er gået sammen i et partnerskab om en strategi for entreprenørskab i hele undervisningssektoren, fra grundskole til universitet. De har sammen udgivet publikationen *Strategi for uddannelse i entreprenørskab*. De fire ministerier er dermed i høj grad med til at sætte den nationale dagsorden for innovation og entreprenørskab i undervisningssektoren. Derfor kan det forsvares, at denne publikation er en særdeles vigtig bestanddel af empirien.

Fonden for Entrepreneørskab har udgivet en publikation om kreativitet, innovation og entreprenørskab. Fonden ændrede navn fra Selvstændighedsfonden til Fonden for Entrepreneørskab 1. januar 2010. Fondens vision er, gennem påvirkning af uddannelsessektoren, at styrke Danmarks konkurrenceevne ved iværksætter, selvstændighed og innovation. Det er hensigten, at fondens midler skal medfinansiere aktiviteter, der fremmer denne vision. Derfor er det oplagt at anvende publikationen *Entrepreneørskab i undervisningen* som en del af empirien i denne opgave.

Den sidste del af empirien er kommunalt fra Ikast-Brande og Herning kommuner. Da opgaven undersøger, hvilke konsekvenser definitioner får for implementeringen af innovationsprocesser i netop disse kommuners grundskoler, er der valgt empiri her fra. Valget af netop disse to kommuner skyldes, begge kommuner er nogle af de første i Danmark til at have visioner inden for innovation og entreprenørskab i grundskolerne.

For denne opgave er det vigtigt at påpege, at begge kommuner er midt i en implementeringsproces. Det vil sige, at de konsekvenser, der ville kunne anskues i en kommune, hvor innovation og entreprenørskab er fuld implementeret, mangles. Ikast-Brande Kommune er den kommune i Danmark der formentligt er længst i processen og derfor mest kvalificeret til at kunne vise et bud på, hvilke konsekvenser der måtte forefinde, også på sigt.

3. Analyse

Første del af undersøgelsen er en diskursanalyse med formålet at finde definitioner på innovationsbegrebet. Anden del af undersøgelsen er en analyse af definitionernes konsekvenser for implementering af innovationsbegrebet ud fra Annemette Digmans teorier.

3.2. Innovationsbegrebet og definition gennem diskursanalyse

Den diskursorden, jeg har valgt at bruge som ramme, er uddannelsesdiskursordenen som begrundet i afsnit 2.1.3. I mit forarbejde har jeg læst publikationerne med henblik på at validere installationen af en uddannelsesdiskursorden ved at undersøge dens materielle og eventuelle institutionelle forankring. Uddannelsesdiskursordenens forankring er tydelig, idet publikationerne alle vedrører undervisning og hermed også uddannelse. Eksempelvis ses diskursordenen i flere af publikationernes titler¹⁰:

*Strategi for **uddannelse** i entreprenørskab.*

*Entrepenørskab i **undervisningen** – how to do – En værktøjskasse for skoleledere i ledelse af entreprenøriel **undervisningskultur**.*

*Entrepenørskab i **undervisningen** – En forståelsesramme til inspiration og overvejelse.*

(Egen fremhævning).

I mit forarbejde, hvor jeg også har læst publikationerne med henblik på at påpege sekundære diskursordener, har jeg erfaret en sekundær diskursorden som globaliseringsdiskursorden. Eksempelvis ses i publikationen *Strategi for uddannelse i entreprenørskab* en indledning, der lyder:

Globaliseringen giver Danmark muligheder, som vi skal udnytte for at fastholde vores position som et af verdens rigeste lande.

Regeringen satte med globaliseringsstrategien mål for, hvordan Danmark får mest ud af globaliseringen. Målene er, at danske virksomheder og offentlige institutioner skal være blandt de mest innovative i verden, og at Danmark skal være blandt de lande i verden, hvor der er flest vækstiværksættere. (Ministeriet for Videnskab, Udvikling og Teknologi, Kulturministeriet, Undervisningsministeriet, Økonomi- og Erhvervsministeriet 2009: 5).

En diskursorden der også ses i publikationen *Entrepenørskab i undervisningen*:

Globaliseringens konkurrencemæssige vilkår bliver fremhævet som årsag til den øjeblikkelige politiske prioritering, og entrepenørskabstænkningen er en mulighed

¹⁰ Se litteraturliste over empiri og afsnit 2.3. for yderligere information om publikationerne.

for personer og virksomheder til at hamle op med en verden, hvor kompleksitet og udfordringer er voksende. (Selvstændighedsfonden 2008: 4).

Tekst

En lingvistisk analyse kan synes interessant i flere af publikationernes forord og indledninger.¹¹ Det skyldes, at det er her, grundlaget for publikationerne præsenteres, og forskellige synsvinkler og værdier skinner særlig tydeligt igennem netop her. Analysen vil også berøre to nyhedsbreve fra de to kommuner.¹²

Vokabular

Vokabular og ordvalg der grundlæggende er gengangere i flere af teksternes analyseområder er:

Engagement, entreprenørskab (herunder også entreprenant, entreprenørielt, entreprenørskabstænkning), fremtid (herunder også fremtidsbevidst, fremtidsforestillinger, fremtidsmuligheder), ideer, innovation (herunder også innovativ anvendelse, innovativ tænkemåde, innovative kompetencer, innovative undervisningsmetoder), iværksætter, konkurrenceevne, kreativitet, læring (herunder også læringsprocesser), nyskabelse, nytænkning, selvstændighed, udfordring, vækst, værdi (herunder også værditilskrivning og nytteværdi).

I analyseområdernes ordvalg bliver en overensstemmelse og permanens i fremstillingen af teksternes tematik synliggjort. En tematik, der indgår i en uddannelsesdiskursorden, som værende en undervisning, der bygger på entreprenørskab, der indforstået indebærer innovation, og med et sigte om at skabe iværksættere og vækst.

Grammatik og kohæsion

I det følgende skelnes mellem to typer af tekster, nyhedsbrevene fra kommunerne, der omhandler eksisterende implementering af innovation og entreprenørskab og de nationale publikationer samt den kommunale publikation for skoleledere, der omhandler en legitimation for og beskrivelser af hvordan, innovation og entreprenørskab implementeres.

Den første type tekster hænger sammen ved brug af gentagelser, konsekvent brug af verber i præteritum og en narrativ fortællemåde ved at beskrive forløb.

I den anden type af tekster anvendes verber i præsens, hvilket indikerer nutidig og fremtidig relevans.

---

¹¹ Det være sig gældende i følgende publikationer: *Strategi for uddannelse i entreprenørskab*, *Entreprenørskab i undervisningen – how to do – En værktøjskasse for skoleledere i ledelse af entreprenøriel undervisningskultur og Entreprenørskab i undervisningen – En forståelsesramme til inspiration og overvejelse.*

¹² Nyhedsbrev nr. 3 – 2008, Ikast-Brande Kommune: Afsnittet *Erfa-tur til Norge* og afsnittet *Entreprenant skole og innovativ skole – er der forskel*. Nyhedsbrev nr. 6 -2009, Herning Kommune: Afsnittet *Social innovation på Timring Skole*.

Tekststruktur

Interaktionel kontrol besiddes af forfatterne til teksterne. I teksten i nyhedsbrevene ses elever som værende resurser. De ses som engagerede og iværksættende. Det forstærkes ved brug af høj affinitet som i følgende eksempel fra teksten:

*De havde **helt** selv taget initiativ til nye kælkebakker og skiløjper til fritiden. (Egen fremhævning). (Ikast-Brande Kommune 2008: Erfa-tur til Norge).*

I teksten fra *Strategi for uddannelse i entreprenørskab* bruges i flere sætninger 'vi' som subjektet. At implementere innovation og entreprenørskab kommer derved til at fremstå som et fællesprojekt for afsender og modtager, hvor begge får ansvar. Samme ses også i *Entreprenørskab i undervisningen - En forståelsesramme til inspiration og overvejelse*. I teksten, *Entreprenørskab i undervisningen - how to do*, fremstilles de skoler, der afprøver nye undervisningsformer, som progressive og moderne.

Diskursiv praksis

Nyhedsbrevene fra de to kommuner er produceret af projektledere, pædagogiske konsulenter og involverede lærere. De konsumeres som tekster, der eksemplarisk dels fortæller om eksempler på eksisterende implementering af innovation og entreprenørskab og dels rådgiver om fremadrettet implementering på grundskoler i de to kommuner. Ud fra ovenstående og tekstanalysen kan det konkluderes, at de trækker på diskurser som iværksætterdiskurs og moderniseringsdiskurs. Iværksætterdiskursen kommer til at fremstå som den hegemoniske diskurs. Entreprenørskab får en definition som værende mere end innovation, ved at der skal indgå en ekstern partner i et undervisningsforløb. (Nyhedsbrevet fra Ikast-Brande Kommune, afsnittet *Entrepreneur skole og innovativ skole - er der forskel*).

De nationale publikationer er produceret af konsulenter fra ministerierne, Ministeriet for Videnskab, Udvikling og Teknologi, Kulturministeriet, Undervisningsministeriet, Økonomi- og Erhvervsministeriet, og Fonden for Entreprenørskab. Den kommunale publikation for skoleledere er produceret af Ikast-Brande Kommunes UU-leder og Uhre Friskoles leder. De konsumeres som tekster, der enten konstituerer og fordrer grundskolers implementering af innovation og entreprenørskab, eller rådgiver og vejleder om denne implementering. Det kan konkluderes, at de trækker på de samme diskurser som nyhedsbrevene, iværksætterdiskurs og moderniseringsdiskurs, og endvidere en markedsdiskurs, som især ses ud fra ord som vækst, værditilskrivning og konkurrenceevne. Også her fremstår iværksætterdiskursen som hegemonisk. Eksempelvis ses følgende beskrivelse:

Målet er, at de kan leve et voksenliv med en god livskvalitet, og se det som en attraktiv udfordring at involvere sig i samfundets muligheder og herigennem blandt andet, at langt flere ser muligheder, som måske kan føre til, at de får lyst til at etablere deres egen erhvervsvirksomhed. (Entreprenørskab i undervisningen - En forståelsesramme til inspiration og overvejelse: 7)

Ligeledes begrundes entreprenørskab i undervisningen flere steder gennem en iværksætterdiskurs, som følgende eksempel statuerer:

Baggrunden for og begrundelse for at indføre entreprenørskab i undervisningen er først og fremmest elevernes begejstring for at lære, og de fremskridt det medfører. Forskning viser i Sverige, at 20% af de elever, der har arbejdet entreprenant, selv etablerer egen virksomhed, og at 75% af disse overlever. Traditionel undervisning medfører 2-3% og heraf overlever ca. 50%. (Entreprenørskab i undervisningen – how to do – En værktøjskasse for skoleledere i ledelse af entreprenøriel undervisningskultur:20).

Begrundelsen beror altså her på, at en sådan undervisning medfører fremskridt inden for iværksætteri.

Gennem en markedsdiskurs og en iværksætterdiskurs kommer innovationsbegrebet til at fremstå som en proces under entreprenørskab, hvilket tydeligt synliggøres i følgende citat:

Regeringens strategi har følgende brede forståelse af begrebet entreprenørskab: Nyskabelse i forretningsøjemed eller værdiskabelse i bredere forstand. Altså en proces, hvor man ser muligheden, får en idé, gennemfører den, og hvor ideen skaber værdi. Værdiskabelsen behøver ikke være af økonomisk art. Skabelse i en eksisterende virksomhed af nye processer og/eller produkter, der kan være af værdi for den eksisterende virksomhed eller organisation. At starte egen virksomhed og sætte denne i drift. (Strategi for uddannelse i entreprenørskab:8).

Strategiens første del af beskrivelsen af begrebet entreprenørskab er en definition, der flere steder bruges på innovation.¹³ Den sidste del af strategien er iværksætteri. Således udfylder iværksætterdiskursen og markedsdiskursen begrebet innovation som en proces i entreprenørskabsundervisning, hvor sigtet er at skabe iværksættere og vækst. En lignende udfyldning ses også i følgende:

Innovation skal forstås som kreativitet og ideer der prioriteres, systematiseres, kategoriseres, italesættes, gives retning. Der er tale om en målrettet analytisk proces, hvor der trækkes på de konvergente tankeformer. Dvs. de logisk rationelle, sekvensielle, verbale, lineære, analytiske, og det eksplicitte. I den innovative fase opstilles operationelle løsninger, der afprøves, forkastes eller forfines. Derudover tilskrives ideer værdi. Værditilskrivningen er ikke tænkt som snæver økonomisk værdi, men som en generel værdi til glæde for andre. (Entreprenørskab i undervisningen – how to do – En værktøjskasse for skoleledere i ledelse af entreprenøriel undervisningskultur:27).

---

¹³Eksempelvis ses en lignende definition i OECD's Oslo-manual 1995. : Innovation defineres her som: implementeringen af et nyt eller væsentligt forbedret produkt (vare eller tjenesteydelse), en ny eller væsentlig forbedret proces, en væsentlig ny organisatorisk metode eller en væsentlig ny markedsføringsmetode. Altså indeholdende processen fra idé til nytteværdi. Samme ses i Digmanns definition, der tidligere i opgaven er præsenteret.

Moderniseringsdiskursen ses ud fra ord som fremtid, fremtidsbevidst, fremtidsforestillinger, fremtidsmuligheder, nyskabelse og nytænkning. Det, at der i flere af publikationerne indikeres en nutidig og fremtidig relevans, som fremstår som fællesprojekt, er medvirkende til at pege på moderniseringsdiskursen. En fremstilling af skoler som progressive og moderne er ligeledes medvirkende. Denne diskurs forsøger at indholdsudfylde innovationsbegrebet som værende et begreb, der kan bruges overalt i grundskolen, altså ikke kun i undervisningen. Eksempelvis kan der i et kendetegn for den entreprenante skole ses denne kvalitetsindikator:

Skolen er åben for ændringer og nytænkning: Der er handlerum for lærere og elever, og det er accepteret, at der er flere veje til samme mål. (Entreprenørskab i undervisningen – how to do – En værktøjskasse for skoleledere i ledelse af entreprenøriel undervisningskultur:17).

Der er tale om en intertekstuel kæde i forhold til definitionen af innovation gennem iværksætterdiskursen, som den ses i flere af publikationerne jf. ovenstående. Der er intertekstualitet imellem teksterne i forhold til en række områder, hvor Selvstændighedsfonden i flere tilfælde fremstår som afsender af den tekst, som flere af de andre publikationer trækker på. Det ses fx i definitionen af entreprenørskab som værende et overbegreb over bl.a. innovation. Innovationsbegrebet ses som en flydende betegner, der får indhold af forskellige diskurser.

Social praksis

Relationerne mellem den diskursive praksis og den sociale praksis består af et net af diskurser, der giver begreber én betydning inden for rammen uddannelsesdiskursordenen, men vil give en anden betydning, hvis rammen var en globaliseringsdiskursorden. En sådan analyse ligger udenfor denne opgaves ramme. Af interessante ikke-diskursive elementer kan nævnes de konsekvenser, definitionerne gennem diskurser har for implementeringen af innovationsprocesser, hvilket analyseres i afsnit 3.3.

Sammenfattende kan det anføres, at uddannelsesdiskursordenen inden for dette felt først og fremmest består af en iværksætterdiskurs, men at der også trækkes på både en markedsdiskurs og en moderniseringsdiskurs. Denne interdiskursivitet kan ses som et tegn på en underliggende kamp, som er medvirkende til begrebsforvirringen nævnt i indledningen og en indikator for forandring. Afslutningsvist kan det anføres, ud fra diskursanalysen med iværksætterdiskursen som hegemonisk, at innovationsbegrebet, inden for en uddannelsesdiskursorden, hovedsagligt defineres som en proces under entreprenørskab, hvor processen forløber fra idé til implementering med nytteværdi for andre. Begrebet innovation kommer altså på den måde til at være en del af begrebet entreprenørskab.

3.3. Innovationsbegrebet og implementering i grundskolen

I foregående afsnit fandtes gennem en diskursanalyse forskellige definitioner på innovation. Disse definitioner har konsekvens for implementering af innovationsprocesser. Der blev

fundet frem til en herskende definition af innovationsbegrebet som en proces under entreprenørskab, hvor processen forløber fra idé til implementering med nytteværdi for andre. En definition, der gennem en hegemonisk iværksætterdiskurs gælder for grundskolen. Hvilke konsekvenser, det har for implementeringen af innovationsprocesser i grundskolen i en social praksis, vil jeg i dette afsnit analysere ud fra Digmans teorier og de to kommuners nyhedsbreve.

Denne herskende definition får den positive konsekvens, at der fokuseres meget på innovationsprocesser i undervisningen. I nyhedsbrevene fra de to kommuner ses eksemplariske undervisningsforløb, der fremmer eleveres innovative evner.¹⁴

Men en sådan definition får den negative konsekvens, at innovationsprocesser kun bliver noget, der foregår i undervisningen og er rettet mod eleverne. Det vil sige, at der arbejdes med innovation i undervisningen med det formål, at eleverne kan tilegne sig disse processer. At det er en negativ konsekvens, kan ses ud fra Digmans teorier. Det vil ifølge Digmann ikke være hensigtsmæssigt kun at sigte mod undervisningen, da hun netop er fortalende for innovation overalt i den offentlige sektor, som præsenteret i afsnit 2.2.2. Digmans brede definition på innovation kan sagtens bruges i undervisningen og også som et underbegreb af entreprenørskab, altså defineret ud fra en iværksætterdiskurs. Problemet opstår i det øjeblik, hvor innovation alene defineres igennem en iværksætterdiskurs og markedsdiskurs, og som derved får det formål at uddanne vækstiværksættere. Der igennem reduceres definitionen af innovationsbegrebet til at være en proces under entreprenørskab og altså rettet mod eleverne.

I afsnit 2.2.2. har jeg beskrevet ledelsens vigtige betydning for implementering af innovationsprocesser i den offentlige sektor, som fx grundskolen. I nyhedsbreve fra de to kommuner fremstilles eksemplariske undervisningsforløb, hvor det er definitionen gennem iværksætterdiskursen, der er gældende. Der afsløres et elevsyn, set under diskursanalysen, hvor eleven ses som en resurse, og hvor eleven som iværksættende bliver et af formålene med undervisningsforløbene. Innovationsprocesser defineret gennem en moderniseringsdiskurs, hvor innovationsbegrebet får lov at fylde i hele institutionen, er fraværende. Derved bliver ledelsens opgave en anden end beskrevet i afsnit 2.2.2. Opgaven bliver i stedet ledelsesopgaver, der støtter implementering af innovationsbegrebet i undervisningen.

Sammenfattende kan det konstateres, at en definition gennem en hegemonisk iværksætterdiskurs har to konsekvenser for implementeringen af innovationsprocesser på grundskoler i de to kommuner. En positiv konsekvens, ved stor fokus på implementeringen af innovationsprocesser i selve undervisningen. En negativ konsekvens, ved fravær af implementeringen af innovationsprocesser i hele institutionen. Innovationsprocesser defineret gennem en moderniseringsdiskurs forbliver fraværende.

---

¹⁴ Kan ses i begge nyhedsbreve.

4. Diskussion

Jeg vil i dette kapitel diskutere forskellige sider af min problemstilling. Det gøres ud fra opgavens analyseresultater. I forhold til problemformuleringen i denne opgave, har jeg oplevet de anvendte analysemetoder anvendelige, men velvidende om, at andre analysemetoder kunne have givet andre resultater.

Det kan postuleres, at en definition af innovationsbegrebet gennem en iværksætterdiskurs er uhensigtsmæssig set i lyset af, at innovation ikke kun bør foregå i selve undervisningen, men i hele institutionen.

Gennem en markedsdiskurs og en hegemonisk iværksætterdiskurs ses en definition på innovation som en proces under entreprenørskab i grundskolen. Hvis man i stedet definerer innovationsbegrebet ud fra en moderniseringsdiskurs, ses innovation som en proces, der kan forefindes i hele institutionen. Det er gennem diskurserne, det giver mening at definere innovation på disse måder. Som nævnt i indledningen findes mange definitioner på innovationsbegrebet i grundskolen. At se på publikationer og nyhedsbreve ud fra en diskursanalyse giver mening, da det giver større klarhed over både innovationsbegrebet og entreprenørskabsbegrebet. Det giver mening at se definitionerne gennem diskurser, fordi en sådan klarhed kaster lys over, hvordan innovationsbegrebet anvendes i grundskolen. Altså hvilke konsekvenser definitionerne har for implementeringen af innovationsprocesser.

Definitionen, gennem en hegemonisk iværksætterdiskurs, får både positive og negative konsekvenser for implementeringen af innovationsprocesser på grundskoler. En positiv konsekvens for undervisningen og en negativ konsekvens for institutionen. Hvis man i stedet ser innovationsbegrebet defineret gennem en moderniseringsdiskurs, kan innovation få indflydelse for hele institutionen. Jeg vil påstå, at det også kan være medvirkende til en mere kvalificeret undervisning med formålet, at eleverne tilegner sig innovationskompetencer, idet læreren ved selv at arbejde innovativt kommer til at fremstå som rollemodel. I afsnit 2.2.2. blev lederens funktion som rollemodel ift. innovation synliggjort, og det samme kan ses fra lærer til elev, hvor læreren må være innovativ og have en innovativ tilgang til sit arbejde. At det er vigtigt at fremstå som en sådan rollemodel, bliver også fastslået af den danske forsker Lene Tanggard. Hun har dokumenteret vigtigheden af at være rollemodel og fremstå som mesterlærer, når elever skal lære at blive mere kreative. (Tanggard 2008). Ledelsens rolle bliver gennem en moderniseringsdiskurs en anden, idet arbejdsopgaverne, i stedet for at støtte implementering af innovationsprocesser i undervisningen, bliver at rammesætte innovationsprocesser i hele institutionen, modvirke innovationstræthed, udøve rette fortællinger, turde fejl i institutionen og skabe handling. Her bliver der tale om en egentlig innovationskultur, da innovationsbegrebet placeres som et begreb, der arbejdes med, ikke blot i undervisningen, men i hele institutionen.

Man kan altså, afhængig af hvilke diskurser det ses gennem, se innovationsbegrebet som en proces under entreprenørskab og som proces i hele institutionen. De kan stilles op mod hinanden og blive et *enten eller*, eller de kan supplere hinanden og blive et *både og*. Det vil jeg vende tilbage til under min perspektivering.

5. Konklusion

Hensigten med opgaven har været at undersøge, hvordan innovationsbegrebet defineres for grundskolen i udvalgte nationale og kommunale publikationer og på den baggrund, hvilke konsekvenser det har for implementeringen af innovationsprocesser. Opgaven har redegjort for brug af en kritisk diskursanalyse til, inden for en uddannelsesdiskursorden og med innovationsbegrebet som flydende betegner hentet fra diskursteorien, at finde gældende diskurser, ad hvilke innovationsbegrebet defineres gennem.

Analysen påviste, at uddannelsesdiskursordenen inden for denne opgaves afgrænsning består af en hegemonisk iværksætterdiskurs, men at der desuden trækkes på både en markedsdiskurs og en moderniseringsdiskurs. Diskurser der hver især kæmper om at indholdsudfylde innovationsbegrebet. Gennem iværksætterdiskursen og markedsdiskursen defineres innovationsbegrebet som en proces under entreprenørskab, hvor processen forløber fra idé til implementering med nytteværdi for andre. Begrebet innovation kommer altså på den måde til at være en del af begrebet entreprenørskab, der kommer til at fremstå som et overbegreb. Innovationsprocesser bliver noget, der kun foregår i undervisningen og er rettet mod eleverne. Gennem moderniseringsdiskursen defineres innovationsbegrebet som en proces, der er gældende i hele institutionen. Endvidere påviste analysen, at en definition gennem en hegemonisk iværksætterdiskurs og markedsdiskurs har to konsekvenser for implementeringen af innovationsprocesser på grundskoler i de to kommuner. En positiv konsekvens ved stor fokus på implementeringen af innovationsprocesser i selve undervisningen. En negativ konsekvens ved fravær af implementeringen af innovationsprocesser i hele institutionen, som der ellers rådes til, bl.a. af en af landets førende forskere inden for området, Annemette Digmann.

En definition af innovationsbegrebet gennem en iværksætterdiskurs og markedsdiskurs er altså ud fra ovenstående u hensigtsmæssigt. Hvis man i stedet ser innovationsbegrebet defineret gennem en moderniseringsdiskurs, kan det dels medføre en egentlig innovationskultur i institutionen og dels medvirke til en mere kvalificeret undervisning med formålet, at eleverne tilegner sig innovationskompetencer, idet læreren ved selv at arbejde innovativt kommer til at fremstå som rollemodel. Dette vil dog få ledelsesmæssig betydning, da ledelsens arbejdsopgaver ændrer sig fra, gennem en iværksætterdiskurs, at støtte

implementering af innovationsprocesser i undervisningen, til, gennem en moderniseringsdiskurs, at rammesætte innovationsprocesser i hele institutionen, modvirke innovationstræthed, udøve rette fortællinger, turde fejl i institutionen og skabe handling.

Afhængig af hvilke diskurser innovationsbegrebet defineres gennem, ses innovationsbegrebet altså som en proces under entreprenørskab eller som proces i hele institutionen. De kan stilles op mod hinanden og blive et *enten eller*, eller de kan i stedet supplere hinanden og blive et *både og*.

6. Perspektivering

Min anbefaling vil lyde, at der i grundskolen arbejdes med implementering af innovationsprocesser på flere måder. For det første, at der i hele institutionen skabes en egentlig innovationskultur. For det andet, at der arbejdes med innovation som underbegreb af entreprenørskab med indflydelse på undervisningen og elevers læring og tilegnelse af innovationskompetencer. Derfor giver det mening at adskille begreberne, så der i fremtiden tales ud fra et *både og*, altså både om *innovation* og *entreprenørskab* i grundskolen. Opgavens afgrænsning var grundskoler i Ikast-Brande og Herning kommuner, men opgavens resultat må ses som værende interessant for grundskoler i Danmark generelt.

Litteratur

Digmann, Annemette m.fl. (2008a): *Principper for offentlig innovation - Fra best practice til next practice*, Børsen offentlig.

Digmann, Annemette (2008b): *Innovationsledelse i offentlige virksomheder*, lokaliseret nov. 2010 på <http://www.annemettedigmann.dk/artikler.html>.

Digmann, Annemette (2007): *Innovation i offentlige virksomheder*, lokaliseret nov. 2010 på <http://www.annemettedigmann.dk/artikler.html>.

Fairclough, Norman (2008): *Kritisk diskursanalyse*, Hans Reitzels Forlag.

Jensen, Irmelin Funch og Kromann-Andersen, Ebbe (2009): *KIE-modellen - innovativ undervisning i folkeskolen*, Erhvervsskolernes Forlag.

Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*, 5. oplag 2006, Roskilde Universitetsforlag.

Selvstændighedsfonden (2008): *Entrepenørskab i Undervisningen - En forståelsesramme til inspiration og overvejelse*, Fonden for Entrepenørskab, lokaliseret november 2010 på <http://www.fondenforentrepenoerskab.dk> under Entrepenørskabssøjlen.

Tanggaard, Lene (2008): *Kreativitet skal læres! Når talent bliver til innovation*, Aalborg Universitetsforlag.

Bilag

Litteraturliste over empiri:

Herning Kommune, Partnerskab for Fremtiden (2009): *Nyhedsbrev nr. 6 -2009*, lokaliseret november 2010 på <http://www.uu-herning.dk/Default.aspx?ID=347>.

Ikast - Brande Kommune, Entreprenørskabsskolen (2008): *Nyhedsbrev nr. 3 – 2008*, lokaliseret november 2010 på <http://www.entreprenoerskabsskolen.dk/> under Nyhedsbrev.

Ministeriet for Videnskab, Udvikling og Teknologi, Kulturministeriet, Undervisningsministeriet, Økonomi- og Erhvervsministeriet (2010): *Strategi for uddannelse i entreprenørskab*, lokaliseret november 2010 på <http://www.fondenforentreprenoerskab.dk>.

Rasmussen, Inger Veng og Lykke, Kent (2008): *Entreprenørskab i undervisningen – how to do – En værktøjskasse for skoleledere i ledelse af entreprenøriel undervisningskultur*, lokaliseret november 2010 på <http://www.uhrefriskole.dk/vaerdier-2/innovation/teorien/>.

Selvstændighedsfonden (2008): *Entreprenørskab i Undervisningen - En forståelsesramme til inspiration og overvejelse*, Fonden for Entreprenørskab, lokaliseret november 2010 på <http://www.fondenforentreprenoerskab.dk> under Entreprenørskabssøjlen.